

Ing. Michaela Haraslinová¹

BÝVANIE PRE MARGINALIZOVANÉ SKUPINY OBYVATEĽSTVA

HOUSING FOR MARGINAL PEOPLE

Abstract

Changes of transformation and reforms, which have been proceeding in Slovakia for the last 17 years, has intensified differences among levels of its population. This has been fundamentally expressed with gypsies, but mainly in the negative way. The main problems are high unemployment rate, low level of education, young people without finished compulsory education, people with income below the boundary of poverty, low labour mobility etc. All these facts has negative impact on their living terms. It means their inability to pay for accomodation, to find adequate accomodation, eventually eviction and in eventuality accomodation with conditions that do not meet 21. century.

Úvod

Otázka bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva, konkrétne pre rómske obyvateľstvo predstavuje jeden zo závažných problémov súčasnej doby. A doterajšie skúsenosti poukazujú na fakt, že tejto téme je potrebné venovať patričnú pozornosť. Pretože je neprípustné, aby ľudia v 21. storočí žili v takých katastrofálnych podmienkach, ako je to dnes v mnohých rómskych komunitách.

1. Sociálno-ekonomické podmienky marginalizovaných skupín obyvateľstva

Marginalizované skupiny obyvateľstva – sociálne kategórie občanov, ktoré nie sú schopné bez pomoci spoločnosti zabezpečiť si základné životné podmienky. Tieto skupiny obyvateľstva sú ohrozené úplným sociálnym vylúčením v dôsledku napr. straty bydliska, dlhodobej nezamestnanosti, príslušnosti k určitej etnickej skupine v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou, marginálnej pozície celého osídlenia a pod. Z hľadiska sociálnych ukazovateľov vrátane bývania sú najpočetnejšou a špecifickou marginalizovanou skupinou na Slovensku príslušníci sociálne vylúčených rómskych komunit.

V prípade riešenia bytovej otázky pre príslušníkov sociálne vylúčených komunit sú dôležité špecifické prístupy k riešeniu. V dôsledku rozsahu a zložitosti problematiky nie je efektívne spájať bývanie sociálne vylúčených rómskych komunit s riešením problematiky iných marginalizovaných skupín obyvateľstva.

Demografické údaje

Podľa sčítania obyvateľov, domov a bytov k 26.máju 2001 sa k rómskej národnosti prihlásilo 89 920 obyvateľov. Avšak vzhľadom k metodike sčítania tento údaj nemôžeme považovať za presný. Presnejší je údaj, ktorý bol zistený na základe výsledkov sociografického mapovania rómskych osídlení, podľa ktorého sa odhaduje počet Rómov na Slovensku približne 320 000. Tento výskum bol uskutočnený na základe zadania Úradu splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity v septembri 2004 a bol zverejnený v januári 2005.

¹ Haraslinová Michaela, Ing., Stavebná fakulta STU, Radlinského 11, Bratislava

Rómska komunita je pre účely sčítania v uvedenom výskume definovaná ako skupina ľudí, ktorých majorita subjektívne vníma ako Rómov na základe antropologických znakov, kultúrnej príslušnosti, spôsobu života – životného štýlu, životného priestoru a rovnako subjektívne vníma túto skupinu ako odlišnú, a to v pozitívnom aj negatívnom zmysle.

Najvyššia koncentrácia sociálne vylúčených rómskych komunít je zaznamenaná na východnom Slovensku a v južných okresoch stredného Slovenska. Pričom je to značne rôznorodá skupiny ľudí, ktorú nemožno brať ako jeden celok.

Z počtu 320 000 Rómov trvalo žijúcich na Slovensku, približne polovica žije integrovane v rozptyle medzi majoritnou populáciou a zvyšná polovica žije v sociálne vylúčených komunitách v typoch osídlení ako:

- Mestské a obecné koncentrácie,
- Osídlenia lokalizované na okraji mesta alebo obce,
- Osídlenia, ktoré sú od mesta alebo obce priestorovo vzdialené, alebo oddelené prírodnou alebo umelou bariérou

Tabuľka č.1. *Typy osídlení*

Typ osídlenia	počet osídlení	počet obyvateľov v osídlení
koncentrované v obci	168	32 281,00
lokalizované na okraji obce	338	64 661,00
vzdialené od obce, resp. oddelené od obce prírodnou alebo umelou bariérou	281	49 586,00
Spolu	787	146 528,00

Zdroj: Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2004, *Vybrané údaje zo sociografického mapovania rómskych osídlení na Slovensku*, Bratislava, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2004

Bývanie Rómov na Slovensku

Pri charakteristike bývania Rómov na Slovensku platí špecifikácia rómskej spoločnosti ako celku. Rómovia sú jedinou národnostnou menšinou u nás, ktorej príslušníci neobývajú na Slovensku žiadne kompaktné územie a nemajú dokonca ani materskú krajinu.

V porovnaní s Rómami z ostatných krajín žijú slovenskí Rómovia častejšie v osadách a na okrajoch dedín a miest. Približne štvrtina Rómov žije v osadách, z ktorých mnohé ležia v marginalizovaných regiónoch južného a východného Slovenska. V súčasnosti je možné konštatovať z dôvodu rôznych skutočností, nárast počtu rómskych osád, resp. obcí, kde príslušníci rómskej populácie tvoria už väčšinu. Izolované a segregované územia obývané rómskymi komunitami však možno nájsť aj v tzv. mestských getách. Sú to určité časti či štvrte miest, resp. niektoré ulice.

Najväčšie problémy vplývajúce na bytovú situáciu Rómov na Slovensku predstavujú v prvom rade nevyhovujúca sociálno-ekonomická situácia a nesolventnosť Rómov, nezáujem časti rómskych rodín riešiť svoju bytovú otázku, devastácia bytov zo strany Rómov, narastajúce nedoplatky v platení nájomného a služieb spojených s užívaním bytu. No jednoznačne najväčším problémom zostávajú priestorovo izolované a segregované rómske

osady s chatrčami, so zdevastovaným prostredím, bez základnej infraštruktúry, postavenými často bez povolenia a nezákonne na pôde iného vlastníka.

Rómske osídlenia

Typy rómskych osídlení na Slovensku podľa umiestnenia vzhľadom k obci:

- *Úplne segregované rómske osady* – ide o samostatný urbanistický celok, ktorý je fyzicky oddelený od obce a dalo by sa povedať, že tvorí samostatný útvar a často býva od obce vzdialený niekoľko kilometrov (napr. obec Letanovce, obec Rákusy) a vo veľa prípadoch tieto osady nie sú napojené na inžinierske siete.
- *Segregované osady* – ide o osídlenia, ktoré sú fyzicky oddelené od obce, ale reálne sa nachádzajú v jej blízkosti. Oddelujú sa od obce prírodným prvkom napr. potokom, poľom alebo aj cestou alebo železničnou traťou (napr. obec Svinia, Kurov alebo Huncovce).
- *Samostatné sídelné útvary v rámci obce* – predstavujú najčastejšie samostatné ulice alebo štvrte, ktoré sú urbanisticky integrálnou súčasťou obce, ale sociálno-kultúrne tvoria jeden celok.
- *Rozptýlené komunity* – v tomto prípade Rómovia bývajú rozptýlené medzi majoritným obyvateľstvom a ich domy sa v ničom neodlišujú od nerómskych. Pričom, ale rozptýlenosť rómskej komunity, nemusí znamenať jej integráciu do majoritnej spoločnosti.
- *Osobitnou kategóriou* sú obce s absolútnym alebo dominantným postavením Rómov. Na Slovensku je ich len niekoľko, takmer 100 %-né zastúpenie Rómov nachádzame len v jednej obci Lomnička (okres Stará Ľubovňa), výrazne dominantné postavenie je v obciach Jarovnice (okres Sabinov) a Jurské (okres Kežmarok) a pod.

Rómske osídlenia v meste:

- *Mestské getá s výrazným alebo absolútnym zastúpením* – ide o sídelné útvary, ktoré majú vymedzený urbanistický priestor, často aj fyzicky odčlenený od ostatných okolitých mestských sídelných častí. Medzi najznámejšie patrí Luník IX v Košiciach alebo Dúžavská cesta v Rimavskej Sobote.
- *Samostatné mestské časti s vyššou koncentráciou Rómov* – dá sa hovoriť o niekoľkých typoch resp. modeloch:
  - zoskupenia nízkoštandardných domčekov postavených často v medzivojnovom období ako robotnícke kolónie (napr. Prešov – Čapajevova ulica)
  - byty nižšej kategórie v bytových domoch postavených v povojnovom období (napr. Prešov – Solivar – ulica Pod Hrádkom)
  - byty v starých bytových domoch alebo samostatné rodinné domy v centrách miest, postavené v medzivojnovom období, ale často aj minulých storočiach (napr. Prešov – ulica Slovenská)
  - novodobé nájomné byty bežného alebo nižšieho štandardu v samostatných bytových domoch (napr. Prešov – Stará Tehelňa), ide o byty postavené v rámci štátneho programu výstavby bytov pre sociálne slabšie vrstvy obyvateľstva

Vybavenosť rómskych osídlení

Z inžinierskych sietí je v týchto osídleniach najdostupnejšia elektrina (91% osídlení), najmenej je dostupná kanalizácia – takmer 81% rómskych osídlení nemá vôbec kanalizáciu. Možnosť napojenia sa na plyn a verejný vodovod je tiež pomerne nízka – plyn je nedostupný v 59% osídlení a vodovod v 37% osídlení.

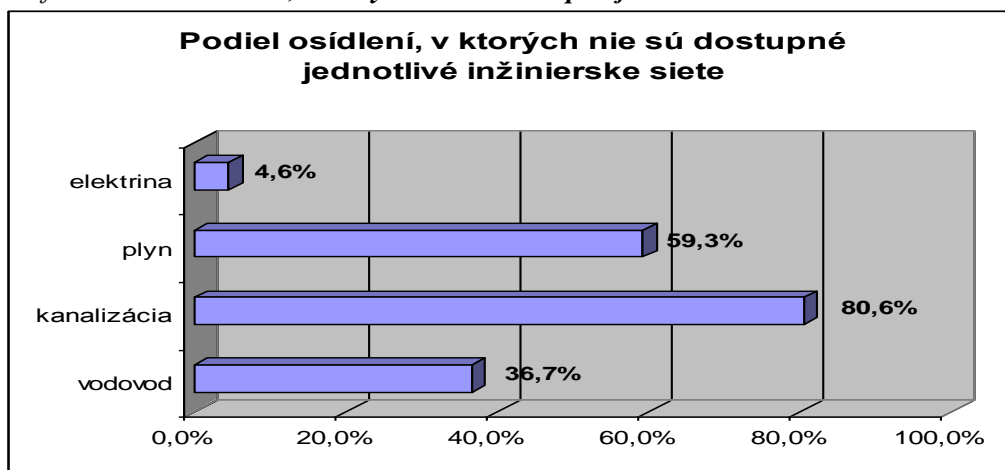
Podiel obydľí v rómskych osídleniach napojených na jednotlivé inžinierske siete:

- na vodovod je napojených 39% obydľí,
- len 13% obydľí využíva kanalizáciu,

- plyn používa 15% obydľí,
- elektrinu 89% obydľí.

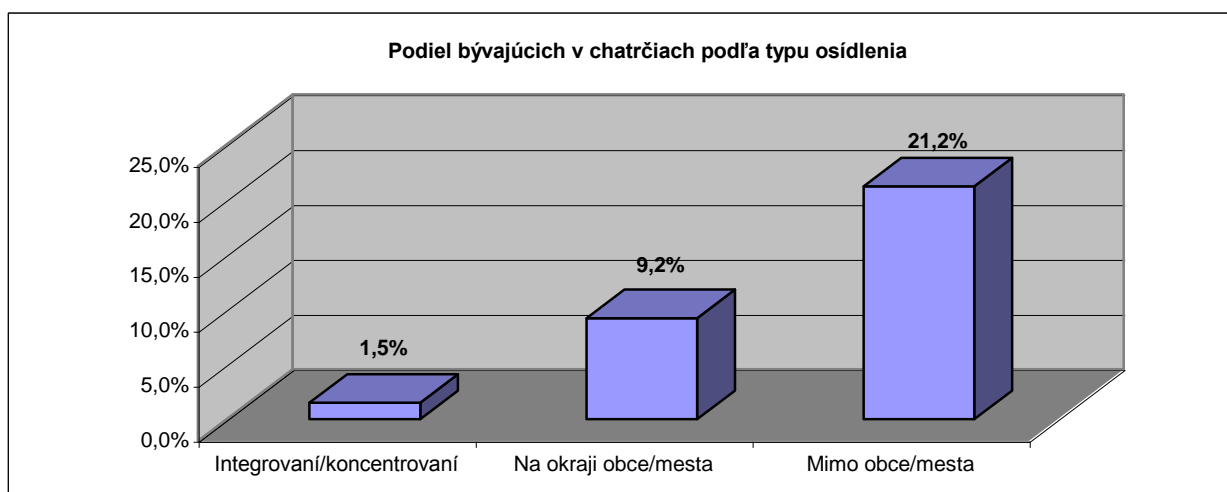
Prístupová asfaltová cesta chýba v 20% osídlení. Ďalším závažným problémom je legalita obydľí. Takmer 1/3 obydľí v rómskych osídleniach je nelegálna (sú to predovšetkým chatrče, unimobunky, nebytové budovy, ale aj domy). Najvyšší podiel nelegálnych obydľí (49%) je v osídleniach, ktoré sú mimo obce/ mesta. Najčastejším typom nelegálnych obydľí sú chatrče, tie tvoria takmer 16% všetkých obydľí a býva v nich 14% obyvateľov rómskych osídlení.

Graf č.1 Podiel osídlení, v ktorých nie sú dostupné jednotlivé inžinierske siete

Zdroj: Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2004, Vybrané údaje zo sociografického mapovania rómskych osídlení na Slovensku, Bratislava, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2004

Graf č. 2 Podiel bývajúcich v chatrčiach podľa typu osídlenia

Zdroj: Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2004, Vybrané údaje zo sociografického mapovania rómskych osídlení na Slovensku, Bratislava, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2004

Problémy spojené s bývaním Rómov

Medzi najdiskutovanejšie problémy týkajúce sa bývania Rómov patrí legalnosť stavieb resp. nelegalnosť stavieb obývaných rómskou komunitou. Mieru výskytu takého stavu priamo ovplyvňuje niekoľko činiteľov, ako napr.:

1. spoločensko-kultúrna úroveň rómskej komunity v jednotlivých osídleniach ako celku,

2. možnosti miestnych samospráv aktívne riešiť stav v prospech rómskej komunity,
3. ochota príslušníkov rómskych komunit zmeniť svoj životný štýl a podieľať sa na zlepšení svojich životných podmienok.

Vo všeobecnosti možno konštatovať, že otázka bývania Rómov na Slovensku spočíva v týchto základných problémoch:

1. segregácia – v tejto oblasti je značne viditeľná. Je ale nereálne nanútiť tzv. „mestskú premiešanosť“, keďže ani majoritná nerómska spoločnosť ako aj samotní Rómovia si vo väčšine prípadov neželajú bývať spolu.
2. pri odstraňovaní existujúcich osád je veľmi dôležité obrovské úsilie a rýchla výstavba obydli, ako aj vybavenia a infraštruktúry. Čo si teda vyžaduje nielen štátne a lokálne finančné úsilie, ale najmä rýchly sociálny a ekonomický vývoj rómskej populácie.
3. pri obnove a sociálnej pomoci a podpore pre rómskych obyvateľov obytných domov a zničených štvrtí, ktoré si vyžadujú značnú finančnú pomoc obciam a správnym orgánom, sa naráža na nepochopenie zo strany občanov z ostatných domov.
4. samozrejme je veľmi dôležité, ba priam až naliehavé zlepšiť podmienky bývania a súčasného ľudského života v niektorých oblastiach, aby bola zabezpečená školská dochádzka a hygiena detí a pod.

2. Analýza súčasného stavu podpory bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva

Súčasný stav podpory bývania

Ak sa zamýšľame nad existenciou foriem podpory pre marginalizované skupiny obyvateľstva, je dôležité upozorniť na fakt, že tieto podpory skutočne existujú. Je v záujme štátu riešiť problémy bývania svojich občanov. Je však dôležitejšie zamyslieť sa nad tým, ako sa samotní príslušníci rómskych komunit stavajú k svojmu bývaniu.

Aké sú teda hlavné formy podpory na zlepšenie bývania? Sú to:

- podpora zo strany štátu
- podpora zo strany EÚ

Ešte existujú aj podpory zo strany nadácií a mimovládnych organizácií, ale z ich strany je to skôr upozorňovanie na súčasný stav v oblasti bývania.

Podpora zo strany štátu

V SR upravuje problematiku dostupnosti bývania koncepcia štátnej bytovej politiky, ktorá s využitím podporných ekonomických nástrojov stanovuje základné ciele a zámery štátu pri rozvoji bývania.

Podporu zo strany štátu predstavujú hlavne rôzne programy, ktoré pripravujú hlavne Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja SR, Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity a pod. Medzi významné programy patria hlavne *Projekt budovania a výstavby rómskych osád*, ktorý bol vypracovaný na základe poverenia Vlády SR a bol prepracovaný v roku 2006. Ide o katalóg vzorových projektov na výstavbu bytov nižšieho štandardu v rómskych komunitách. Samosprávam ponúka na výber deväť vzorových projektov cenovo dostupných bytových domov s využitím nenáročných technológií a odolných stavebných materiálov. A je aj praktickým návodom na rýchlejšie a jednoduchšie zvládnutia stavebného procesu a usmernenie miestnych samospráv pri výbere projektovej dokumentácie zodpovedajúcej požiadavkám MVRR SR pre poskytovanie dotácií na obstaranie nájomných bytov nižšieho štandardu. Ďalej je to *Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania*, ktorú vypracovalo MVRR SR v spolupráci s Úradom splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. Je zameraná na

riešenie problematiky bývania pre príslušníkov sociálne vylúčených rómskych komunít v mestských a obecných koncentráciách, priestorovo separovaných a segregovaných osídlení. V koncepcii je aj definovaný model financovania výstavby bytov a kvantifikácia predpokladaných finančných prostriedkov, potrebných na financovanie aktivít spojených s rozvojom bývania občanov sociálne vylúčených rómskych komunít.

Tab.č.2. Celková potreba finančných prostriedkov na zabezpečenie bývania sociálne vylúčených rómskych komunít

Účel	Spolu (v tis. Sk)
výstavba nových bytov v rómskych osadách	2 793 511,20
obnova bytového fondu	6 694 560,00
výstavba technickej vybavenosti v mestách/obciach	179 679,00
výstavba technickej vybavenosti v rómskych osadách	1 636 151,80
Potreba zdrojov celkom	11 303 902,00

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe MVRR SR, 2004, Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania, Bratislava, MVRR SR, 2004

Grantová schéma je projekt podporovaný Úradom splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity. V rámci neho sú podporované projekty, ktoré sú zamerané na riešenie problémov rómskej komunity a sociálne a kultúrne potreby rómskej komunity. Dotácie z tejto schémy sa udeľujú na základe priorit schválených vládou SR týkajúcich sa oblastí vzdelávania, zamestnanosti a bývania.

Medzi ďalšie programy zamerané na zlepšenie bytovej situácie Rómov na Slovensku patrí aj Dekáda začleňovania rómskej populácie 2005 – 2015, je to iniciatíva, ktorú prijalo osem krajín Strednej a Juhovýchodnej Európy a je podporovaná medzinárodným spoločenstvom. Je to prvé spoločné úsilie zamerané na zmenu života Rómov v Európe.

Výška dotácií poskytnutých zo strany štátu na výstavbu nájomných bytov nižšieho štandardu a technickú vybavenosť

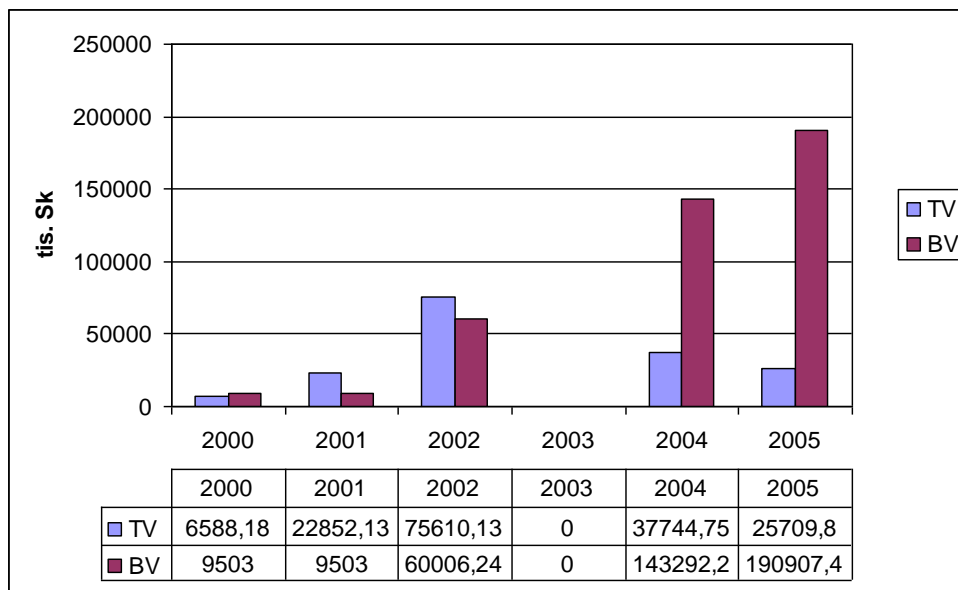
Podmienky poskytovania dotácií na rozvoj bývania upravuje Výnos MVRR SR zo 7.decembra 2006 č. V- 1/ 2006 o poskytovaní dotácií na rozvoj bývania. Vo výnose sa o.i. spomína, že dotáciu možno priznať, ak žiadateľ preukáže, že má zabezpečené vlastné zdroje na spolufinancovanie požadovaného účelu. Pretože výška dotácie predstavuje 80% z oprávnených nákladov stavby, je potrebné, aby sa obce zúčastnili na financovaní zvyšných 20%. Existuje niekoľko možností:

- úver zo Štátneho fondu rozvoja bývania,
- pôžička cez komerčnú banku,
- hypotekárny úver,
- stavebné sporenie,
- odpracovanie tejto sumy, alebo jej časti budúcimi rómskymi nájomníkmi.

V tomto Výnose je aj podrobne rozpísané na aký účel môže byť dotácia poskytnutá, kto môže byť žiadateľom a tiež konkrétne výšky dotácie, ktoré sa delia podľa priemernej podlahovej plochy bytu. A taktiež sú tu určené výšky dotácie na výstavbu technickej vybavenosti.

Prehľad poskytnutých dotácií na výstavbu nájomných bytov a technickej vybavenosti

Graf č.3 Dotácie MVRR SR na výstavbu bytov nižšieho štandardu a technickej vybavenosti

Zdroj: Vláda SR, 2006, Správa o stave riešenia záležitostí rómskych komunít v jednotlivých regiónoch Slovenska, Bratislava, Vláda SR, 2006

Tab.č.3: Poskytnuté dotácie na obstaranie nájomných bytov (BV) a výstavbu technickej vybavenosti (TV) podľa krajov od r. 2004.

	Rok	BV		TV	
		Počet b.j.	Dotácia v tis. Sk	Počet b.j.	Dotácia v tis. Sk
Banskobystrický	2004	6	2 705,18	6	258,45
	2005	45	19 345,50	45	6 380,40
	2006	26	9 110,80	16	627,40
Košický	2004	18	3 559,00	18	714,00
	2005	118	59 190,60	85	6 021,60
	2006	169	80 991,90	261	12 480,70
Prešovský	2004	302	112 377,60	119	35 085,40
	2005	260	113 917,30	194	13 609,60
	2006	207	66 978,10	170	7 593,90
Žilinský	2004	18	7 964,70	18	547,50
	2005	12	5 642,00	12	339,20
	2006	18	6 728,80	18	1 290,10

Zdroj: MVRR SR, február 2007, Podklad k okrúhlemu stolu „Riešenie problematiky bývania v rómskych komunitách“ dňa 28.februára 2007, Bratislava, MVRR SR, 2007

Tab.č.4: *Súhrn poskytnutých dotácií pre marginalizované skupiny obyvateľstva na obstaranie nájomných bytov (BV) a výstavbu technickej vybavenosti (TV) od r. 2004.*

Kraje spolu	Rok	BV		TV	
		Počet b.j.	Dotácia v tis. Sk	Počet b.j.	Dotácia v tis. Sk
	2004	344	126 606,48	161	36 605,35
	2005	435	198 095,40	336	26 350,80
	2006	420	163 809,60	465	21 992,10

Zdroj: MVRR SR, február 2007, Podklad k okrúhlemu stolu „Riešenie problematiky bývania v rómskych komunitách“ dňa 28.februára 2007, Bratislava, MVRR SR, 2007

Podpora zo strany Európskej únie

Už viac ako 10 rokov Európska komisia stimulovala aktivity na podporu začleňovania Rómov. SR sa v spolupráci s Európskou komisiou dohodla na zvýšenej miere spolufinancovania aktivít zameraných na pomoc Rómom pri ich začleňovaní do majoritnej spoločnosti. Príspevok zo štrukturálnych fondov je do výšky 80% oprávnených výdavkov a 20% tvorí národné spolufinancovanie.

Tab.č.5: *Vyčlenené zdroje z EÚ v programovacom období 2004- 2006*

Fond	Vyčlenené zdroje (v tis. Sk)	Podiel (v %)
Európsky sociálny fond	5 000 351,00	51,88
Európsky fond regionálneho rozvoja	3 830 570,00	39,75
Európsky poľnohospodársky usmerňovací a záručný fond	806 608,00	8,37
Spolu	9 637 529,00	100,00

Zdroj: MVRR SR, máj 2006, Bratislava, MVRR SR, 2006

Národný strategický referenčný rámec

V programovacom období 2007- 2013 je jednou z prierezových priorít riešenie začleňovania marginalizovaných rómskych komunít. Táto podpora vychádza zo štyroch prioritných oblastí: vzdelávanie, zamestnanosť, bývanie a štvrtou oblasťou sú tri súvisiace témy: chudoba, diskriminácia, rodová rovnosť. Je potrebné upozorniť na fakt, že finančné prostriedky z fondov na rozvoj rómskych komunít by sa v problematike osídlenia mali zamerať na prínos všetkých obyvateľov obcí.

Pôsobenie nadácií a rómskych mimovládnych organizácií

Okrem podpory zo strany štátu a EÚ, ktorá prevažne predstavuje podporu finančnú, existuje aj podpora zo strany nadácií a mimovládnych rómskych organizácií. V prevažnej miere sa však ich pôsobenie len obmedzuje na upozorňovanie na daný stav v oblasti bývania.

A samy sa nepodieľajú finančne na zlepšení tejto situácie, takže ich činnosť je vo veľa prípadoch len informatívna.

3. Návrh opatrení na riešenie problémov bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva

Zhodnotenie doterajšej situácie

Pri hľadaní možných riešení problémov súvisiacich s bývaním marginalizovaných skupín obyvateľstva, konkrétne teda rómskych obyvateľov, je dobré vychádzať z doterajších skúseností. Teda treba vychádzať hlavne z už realizovaných projektov a rôznych programov, ktoré boli a mnohé aj sú stále zamerané na riešenie problémov bývania pre rómske obyvateľstvo.

Riešenia v jednotlivých oblastiach súvisiacich s bývaním

Keďže riešenie otázky bývania rómskych obyvateľov ovplyvňuje zároveň niekoľko faktorov. Na oblasť bývania súčasne pôsobia aj oblasť sociálna, zdravotná a pod. Pričom sociálna a zdravotná oblasť sú tie, ktoré najviac vplývajú. Programy na zlepšenie a rozvoj bývania musia zohľadňovať aj iné oblasti úzko súvisiace s bývaním.

Riešenia bytovej otázky po regiónoch

Riešenie v oblasti bývania ako aj v iných s bývaním súvisiacich oblastiach je dôležité uskutočňovať aj na regionálnej úrovni. Teda, aby sa aj jednotlivé regióny podieľali na riešení. V tomto smere začali vyvíjať iniciatívu hlavne regióny s najvyšším zastúpením rómskych komunit, teda Košický, Prešovský a Banskobystrický kraj vypracovaním koncepcií na rozvoj bývania.

Participácia rómskeho obyvateľstva na zlepšovaní ich životnej úrovne

Keď sa spomínajú problémy, ktoré súvisia s nízkou úrovňou života v rómskych komunitách, treba sa prísť aj pri tom, ako sú ochotní samotní Rómovia sa podieľať na zlepšovaní svojej životnej úrovne. Treba podotknúť, že za svoje postavenie v spoločnosti nesú zodpovednosť aj samotní Rómovia. Pretože ich životný štýl vychádza z ich prístupu k samotnému životu. Tento prístup je mnohokrát spôsobený nízkym vzdelaním a teda celkovým povedomím.

Ak chceme nájsť riešenie ako zlepšiť podmienky bývania Rómov, treba hľadať aj spôsoby ako zlepšiť ich vzdelanostnú úroveň a tým aj zlepšiť podmienky ich uplatnenia na pracovnom trhu. A zároveň s tým aj prispievať k zlepšovaniu bývania.

Záver

Aj napriek rôznym formám, ktoré existujú na pomoc a podporu bývania pre rómske komunity, ostáva stále bývanie Rómov veľkým problémom a nielen bývanie. Jedným z dôvodov súčasného stavu a vlastne aj nemennosti v určitom smere katastrofálneho stavu, je ochota samotných Rómov. Preto je v tomto prípade veľmi dôležitá príprava rómskej komunity na zmenu spôsobu bývania.

Ponúkaných príležitostí na riešenie je veľa a záleží od obcí aj samotných Rómov ako tieto možnosti využijú.

Použitá literatúra:

- [1] Radičová I., 2001, Hic Sunt Romales, Bratislava, 2001
- [2] MVRR SR, 2004, Dlhodobá koncepcia bývania pre marginalizované skupiny obyvateľstva a model jej financovania, Bratislava : MVRR SR, december 2004
- [3] MVRR SR, 2006, Postupy prípravy a vzorové projekty výstavby bytov nižšieho štandardu – Metodická publikácia pre miestne samosprávy, Bratislava: MVRR SR, jún 2006
- [4] MVRR SR, 2006, Výnos MVRR SR zo 7.decembra 2006 č. V- 1/2006 o poskytovaní dotácií na rozvoj bývania, Bratislava, MVRR SR, december 2006
- [5] Úrad splnomocnenkyne vlády SR pre rómske komunity, 2003, Základné tézy koncepcie politiky vlády SR v integrácii rómskych komunit, Bratislava, Úrad vlády SR, november 2003
- [6] MVRR SR, 2006, Romanes ľuludi (Rómski ľudia/ Roma people), Bratislava: MVRR SR, 2006
- [7] www.rokovania.sk
- [8] www.government.gov.sk
- [9] www.vlada.gov.sk/romovia
- [10] www.build.gov.sk